

ՀԱՄԵՐԳ

(Շար. Բազմ. թիւ 3-4 1952, էջ 92)

Կանգ առ սիրտ իմ, սիրտ դրուժան.
Այլալեցար արդէն, գուցէ նըւաղիս
Ի տես յուշիկ խուսափող
Մարմարեղէն գեղեցկութեան այս կեանքին,
Որ կը մեննի ամէն գոյնի, ձեւի տակ:
Պիտի հնչէ քեզի համար ալ ժամն այն
Տխրանքազ, երբոր դռնակը սրտիդ
Խորտակելով մուտք գործէ հոն մահաշունչ՝
Կեանքիդ թերեւ խըզող
Հրեշտակ-սատանը դժնէ:
Մահ, անսըխալ կըշիւ, սահման չարժումին,
Ուսկից անցնիրն է անհնար
Առանց հարուած մ'անդեմու,
Հարուած, բացող դռներն անհունին:
Քաղցր է ապրիլն, այլ քաղցրագոյն եւս համ-
բոյրն
Աներեւոյթ խառնումին
Ովկէանին մէջ սիրոյ, փառքի երջանիկ:
Անէութեան մըռայլ ծոցէն տարագիր՝
Երբ լոյս հագաւ մեր հոգին,
Ու մարդն հողէն, իբր արարած սիրաշունչ՝
Կանգնեցաւ դէմն Արարչին,
Աստուածական վսեմ պատկեր,
Սիրտը գործեց մտքէն առաջ, փարելով
Անհունատենց գեղեցկութեան աղբիւրին:
Եւ կեանքն եղաւ այն օրէն,
Սիրոյ հընոց և պաշտամունք համագարկ,
Ուր գուգուեցան բոլոր սրտերն անխըտիր:
Քաղցր է ապրիլն, երբ աչքին մէջ ճառագայթ,
Ու սրտին մէջ սէր կ'իշխեն:
Այլ խաւար է ու դառնութիւն կեղեքիչ
Հոն՝ ուր մարդուն դէմ ծառացած մարդը դեւ,
Կը հրկիզէ քաղաքներ
Կը քիւտի ահեղ հրդեհով,

Ու երբ պայքարն անողոք բիւ մոքերու
Կը սասանէ աշխարհներ
Յանուն մոգիչ գաղափարի և լոյսի.
Ո՛հ, այն ատեն կեանքն իր ակէն կը ցամքի,
Սէրը կ'ըլլայ թշնամութիւն գեհնի,
Մարդիկ սատան, ու Գեւն անխիղճ տիրակալ:

Կ'իջնէ տակաւ տամուկ գիշերն հեշտօրօր,
Ու կը խուսէ օրն այս յըզի ու պայծառ,
Գեղով, բոյրով առլըցուն:
Կը ծաւալի հորիզոնէն ճրտմագին
Անգայտ մըռայլն, աչքերէս
Քողարկելով բնութիւնն այս ամօքիչ:
Կը խոնարհի օրն, ու աստղեր կը պճնեն
Կապոյտ երեսն երկնքին...
Ո՛հ, վարագոյր արծաթեայ
Չքնաղ կամարն՝ ուրկէ փունջեր լուսեղէն
Կը հակին վար, վիհերու
Խորութեան վրայ առկախուած:
Գիշեր պայծառ, որ կատարէն լեռներու
Մինչեւ անդունդն հովիտին,
Կ'երկարի խուլ, հոծ լըռութեան թեւերով:
Խորհուրդի մայր, ով գիշեր,
Կը սուգուիմ ես անդորրութեան ծարաւով
Անուրջներու ովկէանին մէջ անհոգ,
Եւ ունկնդիր՝ դաբիրայիդ տակ վսեմ,
Յաւիտենի դաշնակութեանց համերգին,
Կ'դիտեմ լուսինն, ամպերէ ամպ քողազերծ,
Որ մայրենի լուսարձակով կաթնաթոյր
Կը զըզուէ ցան անմահութեան երազով,
Եւ քերթողիս կու տայ համբոյր սարսուռի:

Վերջ

Հ. Մ. ՃԱՆԱՇԵԱՆ

ՖԻԱՆՍԱԿԱՆ ԾԵՐԱԿՈՒՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

ՄՈՒՐԱՏ-ՈՒՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ժամանումը

Ապրիլ 17-ին Վենետիկ կը հասնէր իր Տիկնոջ հետ Ֆրանսական Ծերակուտի Նախագահը՝ Պրն. Կաստոն Մոնթրիլը, հիւր Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանին: Ընդառաջ դացած էին կայարան Ուխտիս Գերապայծառ Արքահայրը, Աթոռակալ Վարդապետը՝ Հ. Քերոբէ Վ. Զրաքեան, Քարտուղարը՝ Հ. Եղիա Վ. Փէշիկեան, Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանին Տեսուչ՝ Հ. Մեսրոպ Վ. Ճանաչեան եւ Վենետիկի Ֆրանսայի հիւպատոսը:

Կայարանին պաշտօնէութիւնն եւս փութացած էր իր յարգանքը մատուցանելու Նախագահին, թէեւ բոլորովին անպաշտօն կերպով կու դար ան Վենետիկ իր արձակուրդները անցընելու:

Բարձրաստիճան հիւրը առաջնորդուեցաւ շողեմակոյցով Մ. - Ռափ. վարժարանը, իրեն համար յատուկէն պատրաստուած սենեակը: Յետ ճաշով մը հիւրասիրուեալ, վարժարանին Տեսուչը կ'ընկերանար Նախագահին եւ իր Տիկնոջ չըջան մը ընելու Վենետիկի մէջ:

Հիւրասիրութիւն Ս. Ղազարի մէջ

Ապրիլ 20-ին կիրակի օրը, Նախագահը եւ իր Տիկնոջ, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի հիւպատոսը՝ Պրն. Կոստէն, Տէր եւ Տիկնի Պիանքի, որոնց հետ ծանօթացած էր իր ժամանումին առաջին օրերը, հրաւիրուած էին Ս. Ղազար ճաշկերոյթի եւ այցելութեան հայկական մշակոյթի խանձարուրքին: Ս. Ղազար մեծապէս ազդեց Նախագահին վրայ, ուր ան տեսաւ ու դնահագացաւ այն օգտակար դործունէութիւնը, զոր

ՆԱԽԱԳԱՀ Կ. ՄՈՆՏՐԻԼԻ ԵՒ ԻՐ ՏԻԿՆՈՋ
Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՊԱՐՏԷՋԻՆ ՄԷՋ ԳԵՐՊ. ԱՐԲԱՆՈՐ ՀԵՏ

Միւլթարեան Հայրերը կը կատարեն յօգուտ հայ ժողովուրդին: Ներկայ եղաւ ճայնաւոր պատարագին, որուն երգերը այնքան զեղեցիկ ու տպաւորիչ դուռ: Առաջնորդուեցաւ յետոյ Թանգարան, տըպարան, եւ հայկական ու եւրոպական դըրատունները, եւ ստորագրեց բարձր այցելութեան արձանագրութեան երեկոյեան կը մեկնէր վանքէն, վերջալոյսի շողերուն մէջ, հոս, ըսաւ, Ս. Ղազարու մէջ՝ հայ ժողովուրդին արեւը երբեք պէտք չէ մարը մտնէ, դուք կը պահպանէք Հայաստանի ոգին եւ կըրնաք մատահ ըլլալ որ օր մը պիտի կանգնի աւելի քան երբեք չընէ՝ Ձեր մայր Հայրենիքը, քանի որ Ձեզի պէս անխոնջ հաւատաւորներ ունի եւ անձնուէր վաստակաւորներ:

Այցելութիւններ Վենետիկի մէջ

Յաջորդ օրերը յատկացուեցան այցելութեան Վենետիկեան Թանգարանները, նշանաւոր պալատները, ինչպէս Կրասսի, Փան Աքսէլ, Պարպարոյ: Նախագահը յատուկ

Հիացմունք ունէր վենետիկեան նկարչութեան. տոժական պալատին արուեստի զեղեցիկութիւնները կը խանդավառէին զինքը, Աֆատեմի նկարները կը դտնէր զմայլելի: Օր մը Սան Ռոքքոյի դպրոցին այցելութենէն վերադարձին՝ կ'ըսէր. «աչքերս լեցուած են թինթորեթթոյի ստուերներով ու դոյներով, ի՛նչ ոյժ, ի՛նչ երեւակայութիւն կայ անոր պատաններուն վրայ»: Չկար եկեղեցի մը, արուեստի տեղ մը, զոր չուէր տեսնել, վայելել եւ տպաւորուիլ: Ս. Մարկոսի տաճարէն մինչեւ Սան Սիլվեստրոյ մտած ու ելած է, ամէն տեղ որոնելով վենետիկեան մեծ վարպետներու յիշատակներ, զործեր: Սան Սիլվեստրոյի մէջ, որ շատ մը այցելուներու աչքէն ու ուշադրութենէն կը վրիպի, ան կը հիանար Փառլոյ Վերոնէզէի նկարներու զեղեցիկութեան եւ դոյներուն վրայ:

Յատուկ ողբերգութեամբ մը այցելեց Մուրանոյ եւ Թորչելլոյ կղզիները, ուր իր հիացմունքին առարկայ էին տեղւոյն հրեշտակները, ասպակդործութեան դործարանները: Ամէն անկիւն կը դտնէր զեղեցիկութիւն, յատկանշական դժեր, ձեւեր. կ'ուսումնասիրէր ժողովուրդը, անոնց հոգեբանութիւնը, նկարագիրը:

Այցելութիւն կուսակալին եւ Բազմալեզուին

Պրն. Կաստոն Մոնթրիլի թէեւ յանձնառու եկած էր վենետիկ, սակայն պատշաճութեան համար այցելութիւն մ'ըրաւ Գաւառապետին՝ Տոքթ. Փերուցցոյին եւ Քաղաքապետին՝ Փրոֆ. Անճելոյ Սփանիոյին, որոնք իրենց փոխադարձ այցելութիւնը կատարեցին Մուրատ-Ռաֆայէլեան վարժարանին մէջ:

Մայիս 4-ի հանդէսը ի պատիւ Կ. Մոնթրիլի

Միթթարեան Միարանութիւնը եւ Մ. Ռաֆայէլեան վարժարանի Տեսչութիւնը

ի պատիւ Նախագահ Պրն. Կաստոն Մոնթրիլի սարքեցին Մայիս 4-ի կիրակին՝ Հայկական երգերու հանդէս մը, որուն հրաւիրուած էին քաղաքիս պաշտօնական անձնաւորութիւնները. Գաւառապետը, Քաղաքապետը, Ծովակալը, Պատրիարքը որ զրկած էր իր ներկայացուցիչը, Ֆրանսայի հիւպատոսը, Զուիցերիոյ, Յունաստանի, Ամերիկայի հիւպատոսները, Հասարակապետութեան Գործակալը, Ոստիկանապետը, Աթենէոյ Վենեթոյի Նախագահը՝ Փրոֆ. Ռոմանի եւ ուրիշ բազմաթիւ կարեւոր անձեր, բարեկամներ, ծանօթներ:

Երբ Գերպ. Արքահօր առաջնորդութեամբ Պրն. Կաստոն Մոնթրիլի եւ ազնիւ Տիկինը եւ միւս անձնաւորութիւնները կը մտնէին սրահ՝ երգչախումբը, զեկաւառութեամբ Մայիսթրոյ Ալֆրէտոյ Պինելլիի, կը հնչեցնէր Փրանսական եւ իտալական քայլերդները:

Խօսք կ'առնէր յետոյ անմիջապէս վարժարանին Տեսուչը՝ Հ. Մետրոպ վրդ. Ծանաշեան, յարգանքի եւ շնորհակալութեան խօսքը ուղղելով իտալ. բարձրաստիճան հիւրերու, որոնք հաճած էին իրենց ներկայութեամբ յարգել մեր հանդէսը: Եւ ասպա Փրանսերէն լեզուով շարունակելով իր ճառը՝ խօսեցաւ հայկական եւ Փրանսական յարաբերութիւններու մասին, Ֆրանսայէն հայ ժողովուրդին տրուած լայն ու վեհանձն ասպնջականութեան մասին, զրականութեան եւ մշակոյթի կապերու մասին, որով արեւմտահայ զրականութիւնը վերածնունդի շրջանէն ասդին անքերը դարձուցած էր լոյսի մայրաքաղաքին՝ ենթարկուելով անոր լուսաւոր ազդեցութիւններուն: Ծանրացաւ մանաւանդ հայ ժողովուրդի կատարած զերին վրայ անցեալ քաղաքական պատմութեան մէջ, կրօնական հալածանքներու մէջ իր ցոյց տուած անվեհեր դիմադրութիւններու մասին, որով միջին Արեւելքի մէջ հայը կը

նկատուէր որպէս պատնէշ հակաքրիստոնէական բոլոր ծրագիրներուն, պատրաստուած պարսիկներէն, արաբներէն, թուրքերէն՝ դարերու շրջանին:

Ահաւասիկ այդ ճառը իր համառօտ մանրամասնութեամբ մէջ.

Monsieur le Président

Monsieur le Préfet

Mesdames, Messieurs

Depuis sa fondation, le Collège Arménien Moorat-Raphaël de Venise, a rarement eu l'honneur d'avoir entre ses murs, parmi une assemblée aussi choisie, une des personnalités les plus éminentes de la République Française, qui par sa présence, nous ait causé une aussi profonde joie, comme la vôtre, Monsieur le Président, que nous avons pu ces jours-ci, voir, entendre et estimer.

Nous sommes vraiment ravis de votre amabilité, de l'affectueuse amitié que vous avez manifestée envers la Congrégation Mèkhitariste et envers nos élèves, et nous sommes d'autant plus heureux, par conséquent, d'honorer, en votre personne la France, la patrie des grandes idées et des gestes magnanimes, la France, pays de la Culture et de l'Humanisme.

Il nous est certes impossible d'évoquer le nom de la France sans nous souvenir des liens amicaux qui nous unissent à Elle. Je pense surtout à la période qui a suivi la première guerre mondiale, quand des milliers d'arméniens ont reçu, sur le sol de France, une si généreuse hospitalité. Je peux dire sans exagérer que le peuple arménien a, par la suite, montré qu'il était digne de cette hospitalité puisqu'il a su verser son sang dans les rangs de l'armée française, participant ainsi à tous les dan-

gers, toutes les nobles aspirations de la France en guerre.

Vous connaissez, Monsieur le Président, et le monde entier connaît, la douloureuse histoire du peuple martyr, qui a donné les gages d'une éternelle et incroyable ténacité dans ses luttes pour son existence et dans toutes ses activités.

Permettez-moi, ici, de rappeler une très belle pensée de Charles Péguy: «Une nation, ce n'est pas seulement une frontière et un état, c'est avant tout une mission». Si l'Arménie, dans son passé, a écrit des pages glorieuses au point de vue politiques et si, débordant ses frontières, elle a créé un empire avant l'ère chrétienne, et si, au temps du Christianisme, elle a été considérée par l'Empire Byzantin comme un rempart contre les invasions arabes, si, enfin, elle a pu survivre à tous les massacres, c'est parce qu'elle a toujours puisé sa force et son désir de vivre dans sa religion et dans sa culture.

Le peuple arménien, appartenant à la grande famille indo-européenne, placé à la limite de deux continents, «a joué, comme dit Mr. H. Pasdermadjian dans son *Histoire de l'Arménie*, un rôle important dans les échanges culturels entre les civilisations. Dans l'Antiquité, l'Arménie a joué ce rôle entre Rome et les Parthes, au Moyen-Age entre l'Empire arabe et Byzance, puis dans les Temps Modernes entre l'Europe et l'Orient Musulman». Au temps des Croisades, la Maison Royale d'Arménie par son aide point négligeable a renforcé la victoire de la Sainte-croix, donnant ainsi la preuve d'une étroite union de fidélité aux causes universelles de la race indo-européenne.

Sa vie politique, commencée sept

siècles avant Jésus-Christ, a été une continuelle succession de gloires et de chutes, mais elle est restée toujours debout, sans incliner la tête devant les ordres menaçant son caractère, sa religion et sa culture.

Depuis le 14e siècle, lorsque l'Arménie vit fuir son roi Léon VI en Europe, où reçu par les Cours européennes, il devait après sa mort être enseveli à Saint-Denis aux côtés des rois de France, lorsqu'elle vit son peuple se disperser à travers les divers pays d'Europe: Italie, France, Pologne, alors commencèrent pour nous les périodes du grand contact avec le monde d'occident. Si l'époque de la dispersion nous a causé d'effroyables déracinements, d'un autre côté, cette dispersion nous a ouvert la porte des influences culturelles et des rapports sociaux avec les peuples de même race et de même mentalité.

Le peuple d'Arménie, selon le même l'historien « par l'ancienneté de son origine, par ses relations avec les grands Empires depuis longtemps disparus, par l'empreinte hellénique qu'elle porta, par l'influence romaine qu'elle subit, par ses contacts avec les grandes civilisations de l'Iran, de Byzance et du monde arabe et enfin par le caractère définitif que lui donna le Christianisme, présente des traits qui le distinguent de presque toutes les autres nations encore existantes dans le Proche Orient ».

C'est dans ce mélange, cette fusion des diverses influences que s'est formé le caractère du peuple arménien, lequel concentre en soi les éléments d'une origine européenne pour les manifester dans tout ce qu'il a produit, et dans son âme, source de sa mission.

Si le Mazdéisme iranien n'a pu do-

miné le Proche-Orient, c'est parce que l'Arménie s'est opposée depuis le 3e siècle à son expansion. C'est un fait historique la guerre sainte du 5e siècle (451) contre les menaces de l'Iran qui suivait une politique d'invasion, de massacres, pour effacer partout le nom du Christ et propager le culte du feu. Les sassanides avaient succédé sur le trône de l'Iran aux Parthes qui avec leur tolérance, en matière religieuse et leurs attaches dynastiques avec les rois d'Arménie, ne créaient pas cette opposition, tandis que les Sassanides, revenus à leur ancienne religion, le Mazdéisme, étaient des fanatiques exaltés et concentraient dans le culte du soleil et du feu toutes leurs aspirations, toutes leurs doctrines. Les rois Sassanides imposaient ainsi leur volonté à tous les chrétiens qui se trouvaient sous leur dominations. L'Arménie seule put opposer une résistance farouche dans cette bataille qui s'appelle la guerre sainte de l'Avarair. Ce fut un choc entre des forces extrêmement inégales, car contre 200.000 hommes armés jusqu'aux dents, les arméniens n'avaient que 60.000 hommes à aligner sous les ordres du général Vartan MAMIKONIAN. Cette bataille a non seulement sauvé l'Arménie, mais a libéré le Proche-Orient, l'Empire Byzantin. Comment ne pas penser ici à une autre victoire capitale pour la liberté de la foi chrétienne quand Charles Martel arrêta le flot montant de l'invasion arabe, à Poitiers ?

La mission culturelle de l'Arménie n'a pas été moins glorieuse, surtout si l'on considère toutes les difficultés dues à la guerre continuelle malgré le proverbe latin: « intra arma silent musae ».

L'Arménie attachée à la culture grec-

que par sa langue et par sa tradition, est restée toujours fidèle à sa vocation. Ses poésies populaires anciennes comme les hymnes sacrés dans l'ère chrétienne, sont des sources limpides et claires où se reflète l'âme pure et intacte de la nation. Ses historiens comme Moïse de Khoren, Elisée, Lazare de Pharbes, Asoligh... ses Orateurs, ses philosophes, ses théologiens ont suscité l'intérêt des critiques européens et surtout français comme Lacroze, Saint-Martin, Edouard Dulaurier, Victor Langlois pour ne citer que les principaux, qui, par leurs traductions, font connaître au public occidental toute une série d'écrivains arméniens, tandis que Jacques de Morgan et Mr. Grousset de l'Académie Française ont ré-étudié l'histoire de l'Arménie politique et sociale pour en exprimer l'importance.

Il y a à peine quelques mois Luc André Marcel, poète et écrivain français, à l'occasion du millénaire de Grégoire de Narek, a présenté au monde littéraire la grande figure de ce poète arménien du Xe siècle. Etudiant les raisons pour lesquelles Grégoire de Narek mérite les honneurs, Mr. Luc André Marcel écrit: « Son oeuvre, en cela peut-être unique au monde, fut une entêté magique à l'usage de tout un peuple pendant plus de neuf siècles ». C'est là, dans son oeuvre, qui s'appelle la tragédie de l'âme, que Grégoire de Narek évoque dans un style fort poétique l'âme d'un peuple martyr et croyant.

En architecture même, selon les spécialistes, c'est à l'Arménie que l'humanité serait redevable de l'invention de la coupole. Parmi ces spécialistes, je me contenterai de citer le nom de Stirkowski.

Qu'il me soit permis également de

mentionner en passant, les sujets d'inspiration que certains écrivains français ont trouvé dans l'Histoire Arménienne: la tragédie de Rotrou « Cosroès », la comédie de Scarron « Don Japhet d'Arménie » et surtout l'immortelle tragédie de Corneille « Polyeucte » dont l'action se passe à Mélitène en Arménie, et le héros principal est arménien et reste l'un des plus beaux caractères du Théâtre français. Et si nous considérons maintenant les rapports entre les Lettres françaises et arméniennes, je ne peux pas m'abstenir de citer les belles traductions des tragédies de Corneille et de Racine, les oeuvres de Bossuet, de Fenelon, de Voltaire, de Bernardin de St. Pierre, effectuées par des artistes mékhitaristes; et plus près de nous, les grands poètes français comme Victor Hugo, Lamartine, Musset, Vigny, Théophile Gautier, Baudelaire, Verlaine, Sully-Prudhomme, Hérédia, Rimbaud, Mallarmé qui ont été traduits en arménien et dont les poèmes ont inspiré nos poètes. Je voudrais encore ajouter que toutes les écoles littéraires françaises: les romantiques, les parnassiens, les symbolistes, les réalistes et les naturalistes, dans la poésie comme dans le roman, ont eu un écho dans la nouvelle littérature arménienne qui s'est formée sur le pas des plus illustres penseurs français.

Je vous parlais, tout à l'heure, Monsieur le Président de la poésie arménienne. Les chants d'un peuple font aussi partie de sa poésie. Vous allez maintenant les entendre. Dans la célèbre pièce d'Edmond Rostand pour laquelle, je crois, tous les français ont un faible, Cyrano de Bergerac ayant demandé à un soldat jouer un air de leur pays pour ranimer le courage des cadets

d'elle le guide vers lequel se tournent toujours les peuples qui s'interrogent sur le destin de la liberté. La France a porté le sens de l'humain jusqu'aux limites même de l'humanité. Aussi pouvez-vous compter sur elle.

Aux jeunes arméniens qui m'écou- tent et au-delà de cette salle, à tous ceux qui sont répandus à travers le monde, je dis avec force: Restez fidèles à cet idéal. Ayez foi en l'avenir. L'a- venir appartient à ceux qui luttent. Ne désespérez jamais.

Ecoutez ceci, mes jeunes amis. Il y a un peu plus d'un siècle, dans mon lointain pays, aux Antilles, des hommes appartenant à un élément d'humanité que je connais bien, étaient courbés sous le joug de la servitude. Aux heu- res de répit, ils chantaient: « La mon- tagne est verte ». - Ils exprimaient ainsi, en un chant simple et symbolique jailli de leur foi en la liberté, leur espoir de redevenir libres un jour.

Ce jour vint enfin. En avril 1848 la Liberté leur fut apportée, précisément par cette même Seconde République dont Lamartine, votre ami, votre protecteur, disait qu'elle se donnait pour tâche immédiate de soutenir toutes les mino- rités opprimées du Proche Orient, dont les arméniens.

Pour ces hommes la montagne a re- verdi en ce printemps de leur esclavage. l'abolition définitive de leur montagne.

Pensant sans doute à votre montagne de l'Ararat, votre compatriote, le poète arménien Tchobanian a écrit lui aussi:

« Voici le feu qui renaît du néant;
Les cimes des montagnes rougissent;

.....
C'est l'heure douce entre toutes, c'est
Le reveil charmant de la vie ».

Il dit vrai. Un jour, sans doute, l'his- toire marquera la résurrection de votre Patrie.

Gardez confiance. Suivez les traces de vos aînés. Les peuples libres vous comprennent, vous suivent et vous aident.

Jeunes arméniens, restez attachés aux idées généreuses de liberté, de respect de la personne humaine, de mutuelle compréhension entre les hommes.

Et puissent un jour toutes les jeunes- ses du monde s'inspirer de ce même idéal; et réalisant le rêve exaltant de notre poète, Charles Vildrac, unis dans une même volonté d'amour, d'humaine compréhension, et de paix, se prendre par la main pour danser autour du globe la ronde fraternelle des hommes de bonne volonté.

Մեկնումը դէպի Փարիզ

Հանդէսին յաջորդ օրը, Մայիս 5-ին, յետ միջօրէի ընթացքով Նախագահը եւ իր ազնիւ Տիկինը մեկնեցան դէպի Փարիզ: Կայարան եկած էին ողջերթի համար Վե- նետիկի Գաւառապետը՝ Տոքթ. Փերուց- ցոյ, Ոստիկանութեան Գլուխը, Ֆրանսա- յի հիւպատոսը, Գերպ. Աբրահայրը, Հ. Եղիա Վ. Փէշեկեան, Հ. Մեսրոպ Վ. Ճա- նաշեան, Հ. Նիկողոս Քեհեայեան, ծա- նօթներ, ազգայիններ, որոնց բոլորին ալ ձեռքը սեղմելով լի յուզումով, կը բաժ- նուէր պատուական հիւրը:

ԽՄԲ.

Գ Ր Ա Ն Օ Ս Ա Կ Ա Ն

ԳՐԶԱՆԿԱՐՆԵՐ ՊԱՐՏԻԶԱԿ ԳԻՒՂԻՆ (Հեղ. Ա. Ա. ՊԵՏԻԿԵԱՆ [ԱՊԱ], Փարիզ, 1950):

Ա. Ա. Պետիկեանի կողմէ հրատարակ- ուած 700 էջոց ստուար հատոր մըն է, որուն յառաջաբանին մէջ յարգելի հեղի- նակը կ'ըսէ թէ « դրի առած է զայն կէս դիւերներէն վերջ, դէպի առաւօտեան լուռ ու խաղաղ պահէրը՝ երբ քաղաքակրթու- թեան անտանելի ժխորը դադար կ'առնէ »: Ու պարագաներու բերմամբ դրելէն տասը տարի վերջ միայն տուած է հրատարա- կութեան. սակայն ինք ուրախ է այդ յա- պաղումին համար, որովհետեւ « այդպէ- սով հետեւած եղայ, կ'ըսէ, իմ իմաստուն ուսուցչիս խրատին, որ եթէ օր մը դրի ու դրքի մարդ ըլլայինք, մեր պատրաս- տած դրքին ձեռագիրը տասը տարի կըդ- պանքի տակ պահէինք, տասը տարի վերջ դուրս հանէինք եւ զայն անգամ մ'ալ կար- դայինք մտքի հասունութեամբ ու դատաս- տանով... »:

Ուրեմն կրնանք վստահ ըլլալ որ «Գրք- չանկարներ Պարտիզակի գիւղին» ստուար հատորը հասուն մտքի մը լուրջ արտա- զրութիւնն է, մանաւանդ զրուած սահուն հայերէնով ու գեղեցիկ ոճով մը՝ որուն հաճոյքով եւ հետաքրքրութեամբ կը հե- տեւին ընթերցողները:

Պարտիզակը Նիկովիդիոյ ծոցին վրայ սիրուն գիւղ մըն էր, տասը հազար հոգիի բնակչութեամբ, զուտ հայերէ բաղկացած: Եթէ մէկը տեսած չէ զայն՝ անպատճառ- րած ըլլալու է անոր անունը: Պարտիզա- կէն երած են ազգային փայլուն դէմքեր, ի միջի այլոց նաեւ անուանի Մխիթար- եաններ, ինչպէս Հ. Յովհաննէս Վ. Թո- րոսեան, Հ. Վարդան Վ. Հացունի, Հ. Արսէն Վ. Ղազիկեան՝ մեղի ձգելով դրա- կան արժէքաւոր գործեր: Իսկ ներկայիս՝ Հ. Ղեւոնդ Վ. Տայեան, որ հսկայ գործի մը լծուած է Հայ եկեղեցական բոլոր շարականները եւրոպական նօթաներու վերածելով, եւ, ինչպէս կը լսենք, արդէն իսկ յանձնած է մամուլին: Հոս կ'արժէ համառօտ երկու խօսք ըսել այս մասին: Մեր սրբազան եղանակները իրաւամբ

մեղամաղձոտ կը նկատուին, բայց երբ յարգելի Վարդապետը կ'երդէ՝ օրհնու- թիւնները խունկի ծուխին մէջէն դէպի երկինք կը բարձրանան բիւրեղի պէս յըս- տակ, թրթռուն, զուարթ ու զարդարուն, հիացում պատճառելով նաեւ օտար երա- ժրչտասէրներու՝ որոնց անմատչելի են հայկական խաղերը, ինչպէս անմատչելի են հայերէս շատ շատերուն: Հ. Ղ. Վ. Տայեան, Մխիթարեան այս խոնարհ ու տիպար վանականը կէս դարէ ի վեր դա- նոնք երգելով եւ ուսումնասիրելով, այլ- եւս եղած է անոնց մասնագէտը, եւ ամէն առթիւ արուեստագէտի նուրբ ճաշակով կենդանի շունչ մը կու տայ անոնց անմահ հեղինակներուն, որոնց անունները հարիւ- րաւոր տարիներ վերջ տակաւին պարծան- քով կը յիշուին անխոր բոլոր հայերու սրտին մէջ: Իր այս դժուարին ու պատ- ուարեր աշխատանքով, որ բացի անձնա- կան զոհողութիւններէ պատկառելի դու- մարներ ալ կը պահանջէ, ինքն ալ արժա- նապէս դարերով պիտի յիշուի ո'չ միայն Հայ սրտերու մէջ, այլ նաեւ երաժշտասէր օտար ժողովուրդներու մօտ, որոնք եւրո- պական նօթաներու միջոցով լայնօրէն ծանօթանալով հայկական հոգեւունջ եր- գերուն՝ պիտի զգան թէ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ երգեցողութիւններն ալ Պետի- վէնեան քաղցր դրոշմ մը կը կրեն: Եւ ահա այս գեղեցիկ յաղթանակը, անթա- ուամ փառապսակով յաւերժացած, միջադ- դային դէմք մը պիտի դարձնէ յարգելի Վարդապետին անունը, կապուած Վենե- տիկի Մխիթարեան Միաբանութեան ու Պարտիզակի հետ:

Յաջողութիւններ մաղթելով յարգելի Վարդապետին՝ անցնինք մեր նիւթին:

Պարտիզակցիները ծանօթ էին Պոլսոյ հայկական շրջանակներուն մէջ իրեն խաւ մարդիկ, մասնաւորապէս իրենց առողջ Թիդիքականին, հաւատարիմ գործելակեր- պին եւ խօսակցութեան եղանակաւոր յա- տուկ չեչոյին համար, չեչոյ մը՝ որ երկար տարիներ գիւղէն դուրս ապրելով հանդերձ ընկեր կը պահէր իր ձայնի ելեւէջը, եթէ նոյնիսկ մեծ քաղաքներու մէջ միայն ին- տաժ ըլլար շալվարն ու եւմէնին, որոնք «պատնէշները եղած են գիւղին հոգիին», կ'ըսէ յարգելի հեղինակը, որ իր գեղեցիկ նկարագրութիւններուն մէջ անկեղծ ար- տայայտութիւն մը ունի գիւղին բնական